

79. Sävsjö. Vallsjö gamla kyrkogård.

Litteratur: B 1048, L 1668. J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 23; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB); J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 150; J. H. Wallman: Topographica Smolandiae (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) s. 208; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 250; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 105; P. Vistrand: Meddelande 1881, brev till A. Friberg den 10/4 1912 (NSmArk).

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1048; Vistrand: teckning den 28/7 1881 (ATA och NSmArk).

Denna sten kan nu ej återfinnas. Av dess inskrift framgår att den har varit en liggande gravhäll, som alltså ursprungligen bör ha hört hemma på kyrkogården, varifrån den senare flyttats.

Peringskiöld säger, att den finns uth för dörren i Wallsjö Capellansgård». Vallsjö gamla komministerboställe är Grimsholmen, som ligger drygt 2 km S om gamla kyrkan. Alla efterforskningar där ha varit resultatlösa. Redan Wallman sökte den förgäves.

Till Ennes har pastor M. Hesselén uppgivit: »Dessa bägge stenar [B 1047 och 1048] äro bortförda och efter berättelse i orten, begagnade till spismurning i Wallsjö by.» På ett annat ställe i F m 61 läses: »På efterfrågan har denna berättelse blifvit lämnad, att bägge dessa runstenar äro bortförda från sina ställen och använde, den ene till fastesten, eller stugutröskel, och den andre till Spishäll i Wallsjö Storegård.» Den som använts till stugutröskel är B 1047, Sm 80. Stenen, som på Peringskiölds tid låg vid Kaplansgården, är alltså den, som senare skulle ha använts till spiselhäll i Vallsjö Storegård, om Ennes' uppgift är riktig.

Stenen var avslagen utmed högra kanten, när Christoffersons teckning utfördes, varigenom senare delen av inskriften gått förlorad, och den var även skadad i sin nedre del.

Fig. 41. Sm 79. Sävsjö. Vallsjö gamla kyrkogård. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1048).

Ett litet runstensfragment, vilket P. Vistrand år 1881 fann på Vallsjö kyrkogårdsmur och tecknade av, är med största sannolikhet en del av Sm 79: »Å ringmuren låg 1881 en skifferplatta, å hvilken stod följande runor n:sin:s. Måhända ett fragment af en grafsten.» Teckningen är daterad 28/7 1881. I ett brev till A. Friberg den 10/4 1912 skriver Vistrand: »Runstensfragmentet från Vallsjö kunde jag förlidet år icke finna åter.» Mitt sökande på kyrkogården var också resultatöst. Båda de kända delarna (A och B) av Sm 79 äro sålunda förkomna.

Vistrands benämning på stenmaterialet i fragment B är »skiffer». Den fragmentariska gravstens (A) ungefärliga mått (beräknade efter träsnittet i Bautil) ha varit: 135 cm × 60 cm. Fragment B har

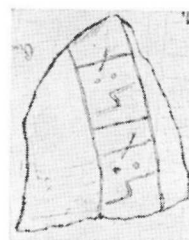

Fig. 42. Sm 79. Sävsjö. Vallsjö gamla kyrkogård. Efter teckning av Vistrand.

varit ca 24 cm × 18 cm. Runorna ha varit ca 12 cm höga. Runslingan har följt stenens kanter. I ristningsytans mitt har funnits ett stavkors. A innehåller inskriftens början och B en del av dess fortsättning.

Inskrift (enligt B 1048 resp. Vistrands teckning):

A : **rakr** : **lakpi** : **stin** : **yfir** : **þiuk** : **s** ...
 1 5 10 15 20

B ... **n** : **s[i]**₂₅**n** : **s** ...

Rekk lagði stein yfir Þiokk, s(u)n sinn ...

Reck lade stenen över Tjock, sin son ...

Till läsningen: Runan 2 **a** har dubbelsidig bst, 6 **a** enkelsidig. I inskriften förekomma eljest inga runformer ur det fullständigt stungna alfabetet: **n** har dubbelsidig bst, **t** har två bistavar, **r** är öppet, **s** har normal form.

1–4 **rakr** återger troligen namnet *Rekk*, känt från Jämtland genom några belägg. Hos Lind anføres *Rekk* som *dverga heiti*. I Danmark är *rek* tidigast belagt som binamn på en myntmästare i Lund, **porkil** : **rek**, **poukil** : **r(e)k** (L. Jacobsen och E. Moltke: *Danmarks Runeindskrifter*, 1942, sp. 575). Runmynten kunna dateras till tiden 1065–1075 (aa sp. 556). Från Danmark kännes också en *Rech* 1249, och *Rek* antages även ingå i ortnamnet *Rextorp*, nu Regstrup. — 18–21 **þiuk** är ack. av ett mansnamn *Þiokk*, som ej synes vara belagt tidigare som självständigt personnamn. På ett av de i det gotländska Dunefyndet ingående föremålen läses namnet **þioki**, nom. (S. Söderberg: *Om några nyfunna gotländska runinskrifter i Öfversigt af Filologiska sällskapet i Lund förhandlingar* 1881–1888 s. 12, *Lunds universitets årsskrift* 25, 1888–1889).

Genom runornas form, som helt överensstämmer med den danska runradens, och inskriftens formulering, av vilken det framgår, att stenen varit en liggande häll av samma typ som Eskilstunakistornas lockhällar, visar Sm 79 sitt samband med denna monumentgrupp och härrör sannolikt från 1000-talets senare hälft.

80. Sävsjö. Vallsjö stomhemman. Nu vid Vallsjö herrgård.

Pl. 61.

Litteratur: B 1047, L 1237. J. Peringskiöld: *Monumenta* 8 bl. 24; B. A. Ennes: *F m* 61 (hs i KB); J. Forsander: *Anteckningar rörande Småland* (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 4; G. O. Hyltén-Cavallius: *Anteckningar* (ATA); P. Wieselgren: *Samlingar till Ny Smålands beskrifning* (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.), *Ny Smålands beskrifning* 3 (1846) s. 250; J. E. Lagergren: *Handlingar om Småland*, M 104: 14 (hs i KB) s. 103; C. F. Nordenskiöld: *Jönköpings läns minnesmärken* (ATA) 15 Westra härad, upptecknade år 1885, s. 42, tr. i *NSmMedd* 6 (1922) s. 26; E. Ihrfors: *Smolandia sacra* (ATA) 2 s. 348; A. Friberg: *Anteckningar* (NSmArk); O. v. Friesen, *anteckningar* (NSmArk), jfr *NSmMedd* 6 (1922) s. 26 not; C. Claeson: *Fornminnesinventering* 1934 (ATA); *Skrivelser till Riksantikvarien från Sävsjöortens fornminnes- och hembygdsförening* den 7/8 1936 och från konservator G. Olson den 17/11 1938 angående stenens flyttning (ATA); O. Zachrisson: *Brev till E. Lönnberg* den 4/11 1939 (NSmArk); *Vetlandatidningen* den 10/11 1939; R. Kinander i *NSmMedd* 20–21 (1947) s. 67.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: teckning i Peringskiölds *Monumenta* och B 1047; P. Vistrand: teckning den 28/7 1881 (ATA och NSmArk); Nordenskiöld: teckning 1885 i o.a. hs s. 43; Friberg: foto den 28/6 1905 (NSmArk), 1917 (ATA); v. Friesen: fotos den 29/7 1917 (NSmArk); O. Källström: fotos (NSmArk); Claeson: fotos 1934 (ATA); G. Olson: fotos 1938 (ATA); fotos 1939 (ATA); H. Faith-Ell: foto i *NSmMedd* 20–21 (1947) s. 67.

Stenen har numera sin plats på Vallsjö herrgårds mark i den s.k. Festängen ca 5 m SV om vägen Sävsjö–Vetlanda och ca 40 m NV om den punkt, där vägen från Grimsholmen stöter intill stora landsvägen. Detta är emellertid ej dess ursprungliga plats.

Träsnittet i *Bautil* har överskriften »Välsjö Sockn I Skogsmark». Ennes säger i *F m* 61 refererande till M. Hesslén 1827: »Localen oviss. Lärer stå vid någon bro eller vad ...» Senare har tillagts med hänvisning till samme sagesman: »fins ej mera.» Nordenskiöld har vid sin undersökning 1885 fått utförligare upplysningar: